

Др РАДОМИР Ј. ПОПОВИЋ

виши научни сарадник
Историјски институт
Београд
gjropovic@gmail.com

НАРОДНА СКУПШТИНА 1846. ГОДИНЕ

АПСТРАКТ: Народна скупштина одржана у априлу 1846. године у Крагујевцу и Зајечару је сазвана поводом одласка кнеза Александра Карађорђевића на подворење султану Абдул-Меџиду I у Бугарску. Посланици из тринаест округа Кнежевине позвани су на скупштину у Крагујевац, док су посланици из четири округа источне Србије позвани у Зајечар. Иако се Скупштина одржала у две вароши, а посланици били раздељени, у раду је указано на то да је Скупштина из 1846. године, ипак, сазвана по постојећој процедури. Одлуку о одржавању скупштине донели су Савет и кнез Александар на предлог Аврама Петронијевића, кнежевог представника и министра иностраних дела, а „избор“ посланика спровело је Министарство унутрашњих дела. На Скупштини је прочитана кнежева адреса и окупљеним посланицима препоручено очување мира и поретка у земљи.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Народна скупштина, 1846. година, Крагујевац, Зајечар, кнез Александар, Аврам Петронијевић, Тома Вучић Перишић

Народна скупштина одржана у Крагујевцу 26. априла¹ и Зајечару 30. априла 1846. године није била предмет посебног интересовања.² У историографији је прихваћено мишљење да су Народне скупштине за време прве владе кнеза Михаила и владавине Александра Карађорђевића одржане 1840. (март и август), 1842. (септембар и новембар), 1843. (јун, август и септембар), 1848. (јул) и 1858. (децембар).³

¹ Датуми у тексту, изузев датума периодике из 19. века, дати су по грегоријанском календару.

² На пример Народна скупштина 1846. није поменута у: Нил Попов, *Русија и Србија од Кочине крајине до Светиоандрејске скујишине* 3, Београд, 1870; Драгослав Страњаковић, *Влада уставобранишеља 1842-1853, унутрашња и спољашња политика*, Београд 1932; Слободан Јовановић, *Уставобранишељи и њихова влада 1838-1858*, Београд, 1923; Боро Мајданац, *Народне скујишине Србије*, Београд 2001; Мирослав Бановић, Бојана Топаловић, *Народне скујишине у Крагујевцу у 19. веку*, Крагујевац 2014.

³ Радош Љушић, *Историја српске државности II Србија и Црна Гора, нововековне српске државе*, Нови Сад 2001, 166.

Разлози због којих је у историографској литератури пренебрегавано одржавање Народне скупштине 1846. године је што на њој нису донете важне политичке одлуке, а нарочито што је одржана у две вароши, јер су посланици из западних и централних делова Кнежевине позвани на скупштину у Крагујевац, а посланици из источних округа у Зајечар. По томе је Народна скупштина из 1846. године била јединствена у историји скупштинских заседања у Србији у 19. веку. Стога, на почетку, треба расправити да ли је Скупштина из 1846. године била регуларна народна скупштина.⁴

Иако Устав из 1838. године није предвидео установу Народне скупштине, она је указом кнеза Милоша 30. марта 1839. године, могла повремено да се сазива.⁵ Народна скупштина се до 1843. године „по старом обичају“ састајала више пута. По речима историчара Јована Милићевића, народне скупштине од 1839. до 1843. године биле су „трибине“ на којима су се обреновићевци и уставобранитељи сукобљавали и користили их за своје политичке циљеве. Уставобранитељи су на скупштинама одржаним у јуну 1839. године приморали обреновићевце на повлачење, а врхунац је представљала абдикација кнеза Милоша. Када је кнез Михаило преузео власт у марту 1840. године, обреновићевци су на скупштинама у марту и јулу приморали уставобранитеље на одступање са државних звања и политичку емиграцију.⁶ После Вучићеве буне на скупштинама у септембру и новембру 1842. године најпре је формално проглашена династичка смена и избор (први) кнеза Александра Карађорђевића, а потом је обнародован берат Порте којим је признат нови кнез Србије.⁷ Уставобранитељска влада да би дала легитимитет својим одлукама три пута је, од јуна до септембра 1843. године, сазивала Народну скупштину. Скупштина одржана у јуну у Топчидеру имала је две седнице. На првој, од 16. до 19. јуна 1843. године, објављена је оставка кнеза Александра, и образовано је троцлано Намесништво (Стефан Стефановић Тенка, Лазар Теодоровић, Милосав Здравковић Ресавац), док је на другој, од 27. до 30. јуна,

⁴ Р. Љушић, *нав. дело*, 166

⁵ *Зборник закона и уредаба у Књажевству Србији у досадањим зборницима нештампаних а издајних од 2. фебруара 1835. до 23. октобра 1875. године*, Београд 1877, 248; Р. Љушић, *Кнежевина Србија 1830-1839*, Београд 1986, 190.

⁶ Р. Љушић, *Народне скупштине у Србији за време Првог намесништва 1839-1840. године*, Зборник МС за историју 22 (1980), 17-47.

⁷ Ј. Милићевић, *Народне скупштине у Србији 1839-1842. године* у: Друштвене појаве у Србији у 19. веку, приредио Р. Љушић, Београд 2002, 92-147.

спроведен други избор Александра Карађорђевића за кнеза Србије.⁸ Услед упорног инсистирања руске владе да се Вучић и Петронијевић као организатори и предводници династичке промене казне протеривањем из Србије, Народна скупштина је у Крагујевцу од 9. до 11. августа 1843. године прихватила руски ултимативни захтев.⁹ Коначно, на Септембарској скупштини 1843. године, свечано је објављен султанов берат којим је потврђен (други) избор Александра Карађорђевића за кнеза Србије.

Избор посланика и састав народних скупштине зависио је од тренутних политичких околности. У том погледу типичне су биле скупштине одржане 1842. године, на којима су поред изабраних депутираца самовласно учествовале бројне Вучићеве присталице. Из извора се може закључити да су до јунских скупштине 1843. године посланици бирани тако што је свака општина слала једног посланика, општине са двеста кућа и варошке општине два посланика, изузев вароши Београда који је бирао четири посланика. У раду скупштине учествовали су вирилни посланици, то јест представници извршне и судске власти, те свештенство. Наиме, Кнежевина Србија је административно била подељена на 17 округа и 54 среза, па су скупштинама присуствовали окружни и срески начелници, представници окружних судова, мирско и монашко свештенство.¹⁰ Због давања легитимитета другом избору Александра Карађорђевића за кнеза Србије, на тзв. Видовданској скупштини 1843. године, додатно су позвана по четири посланика из сваког среза, па је тој скупштини присуствовало око 2.000 посланика.¹¹ Међутим, Намесништво и Савет су 18. јула 1843. године прописали нова правила за избор посланика. Уместо једног или чак два народна представника из сваке општине у Кнежевини, што је скупштину чинило гломазном, сада је један посланик биран на петсто пореских обвезника. Остало је да се на скупштину позивају представници окружне и судске власти (окружни начелник или његов помоћник, један срески начелник, председник окружног суда или члан окружног суда),

⁸ Српске новине (даље: СН), бр. 48, 16. јун 1843; СН, бр. 49, 19. јун 1843.

⁹ В. Вучковић, *Српска криза у Источном питању 1842-1843*, Београд 1957, 121-122; Р. Ј. Поповић, *Тома Вучић Перишић*, Београд 2003, 159-161.

¹⁰ Д. Страњаковић, *Влада уставобранитеља*, 49, 51; Ј. Милићевић, *нав. дело*, 125; *Речник географско-статистички Србије*, саставио Јован Гавриловић, Београд 1994², 216-217.

¹¹ *Прејиска Илије Гарашанина 1839-1849*, приредио Гргур Јакшић, Београд 1950, 36; Д. Страњаковић, *нав. дело*, 51; Р. Ј. Поповић, *Септембарска скупштина*, Српске студије 9 (2018), 106.

представници окружних вароши и свештенство.¹² Упркос пројектованом броју од око триста посланика на тој скупштини учествовали су и самозвани посланици.¹³ Већ у сазиву скупштине за септембар 1843. године, предвиђено је 500 народних представника, јер је бројношћу и репрезентативношћу требало легитимисати Портино коначно потврђивање Александра Карађорђевића за кнеза Србије.¹⁴

Од Септембра 1843. године до априла 1846. године Народна скупштина није била сазивана. Аврам Петронијевић, кнежев представник и министар иностраних дела, предложио је да кнез Александар учини подворење султану Абдул-Мециду I који је посетирао европске провинције Царства, и да се с тим у вези, сазове Народна скупштина 1846. године. О томе се расправљало на главном заседању Савета 19. марта 1846. године, када је одлучено да кнез Александар крене на путовање.¹⁵ Потом је на седници Савета 8. априла 1846. године, такође, на Петронијевићев предлог, одлучено да се „позове Скупштина у Крагујевац и у Зајечар на тај конач да јој Ваша Светлост изјави овај свој полазак на пут, ради изласка на сусрет Његовом Величеству Султану, и да јој у исто време препоручи како ће народу надлежати, међутим док

¹² Ј. Милићевић, *нав. дело*, 125–126.

¹³ Из Крагујевачког округа 168, по пет из Шабачког и Смедеревског округа и четири из Београдског округа АС, МУД-п, 1843, VI, 16); Р. Ј. Поповић, *Септембарска скупштина*, 107.

¹⁴ Посебно је наглашено да се само означени број депутата пошаље на скупштину „а никако више, јербо се онима који преко числа својевољно на скупштину пођу, неће дијурна из касе народне давати“ (АС, МУД-п, 1843, VI, 16); Р. Ј. Поповић, *Исти*.

¹⁵ „Ваша Светлост Милостивјејши господару! Попечитељ Инострани дела г. кавалер Аврам Петронијевић собштивши Совјету у данашњем главном заседанију његовом известије о путовању Његовог величества султана у Подунавске крајеве Бугарске, представио је, да би уместно и за нашу земљу политически добро било, да и Ваша Светлост овом приликом на сусрет цару у Бугарску отпутује, и тамо му подворење своје учини, као што ће му то и књазеви Влашки и Молдавски учинити, и на овај конач да би се за Вашу Светлост једна сума новца на путне и друге неке трошкове које ће овом приликом чинити морати, из правитељствене касе отпустити имала. Предложеније ово Совјет је потпуно уважио с тиме да се 25.000 дуката цесарски из правитељствене резервне касе на предизложене путне и остале трошкове Вашој Светлости отпусте (АС, МИД-в, 1846, II, 122). Драгослав Страњаковић позивајући се на извештаје страних конзула из Београда, доводи у питање податак о суми од 25.000 дуката за трошкове кнежевог пута (Д. Страњаковић, *нав. дело*, 97). Међутим, из архивских докумената српског порекла јасно се види укупни трошкови кнежеве посете султану у Казанлуку износили 29.144 аустријских дуката и 5 гроша, чак 4.144 дуката и 5 гроша више од одобрене суме. За путне трошкове одласка издвојено је 3.921 дукат и 5 гроша, док је за поклоне султану („подарци“) потрошено 25.223 дуката (АС, МИД-в, 1846, II, 122).

се Ваша Светлост натраг у отечество не врати, држати се и владати“.¹⁶ Кнез Александар се 15. априла 1846. сагласио са предлогом Савета.¹⁷ Министарству унутрашњих дела истог дана је наложено да спроведе избор посланика за скупштину „која ће се састојати из 300 људи свега, из началника окружни и президената судова, или у препјаствију ови, из њиови мјестозаступника, и из по два свештеническа лица из сваког окружија; но они триста људи имаћеду се одредити по сорамерју окружија“. На скупштину у Крагујевцу требало је да дођу представници Београдског, Ваљевског, Шабачког, Подринског, Рудничког, Смедеревског, Пожаревачког, Крушевачког, Ужичког, Чачанског, Јагодинског, Ћупријског и Крагујевачког округа, дакле из 13 округа, 173 посланика (не рачунајући представнике власти и цркве), у Зајечар су позвани посланици Алексиначког, Гургусовачког, Крајинског и Црноречког округа, њих 59.¹⁸

„Избор“ посланика спровело је Министарство унутрашњих дела. С обзиром на величину и насељеност округа, на окружном скупштинама требало је изабрати следећи број посланика: Округ Београдски 13 (Срез Подунавски 4; Посавски 3; Колубарски 2; Космајски 2). Округ Шабачки 15 (Срез Мачвански 8, Поцерски 2; Посаво-Тамнавски 5). Округ Ваљевски 15 (Срез Подгорски 3; Колубарски 4; Тамнавски 3; Посавски срез 5). Округ Подрински 10 (Срез Јадрански 5; Азбуковачки 2, Рађевски 3). Округ Руднички 10 (Срез Црногорски 3, Качерски 2, Моравски 5). Округ Ужички 16 (Срез Рујански 6, Моравички 3, Рачански 3, Црногорски 4). Округ Чачански 14 (Срез Трнавски 3, Драгачевски 5, Карановачки 4, Студенички 2). Округ Крагујевачки 17 (Срез Гружански 7, Лепенички 6, Јасенички 4). Округ Јагодински 15 (Срез Левачки 7, Темнићи 8). Округ Ћупријски 15 (Срез Ресавски 10, Параћински 5). Округ Крушевачки 13 (Срез Крушевачки 5, Кознички 3, Јошанички срез 2, Бугар-Моравски 3). Округ Гургусовачки 8 (Срез Тимочко-заглавски 6, Сврљишки 2). Округ Црноречки 10 (Срез Вражогрначки 6, Зајечарски срез 4). Округ Алексинички 6 (Срез Ражањски 4, Бањски 2). Округ Крајински 17 (Срез Крајински 5, Брзопаланачки 5, Кључки, 4, Поречко-речки 3). Округ Пожаревачки 26 (Срез Моравски 8, Млавски 6, Рамско-пекски 6, Звиждски 4, Омољски срез 2). Округ Смедеревски 12

¹⁶ АС, МИД-в, 1846, II, 122. Савет је тражио да кнез Александар одобри трошкове одржавања Народне скупштине, „и то само на надлежне позване људе“; дневнице би се исплаћивале на основу решења од 2/14. јуна 1843. године (АС, МИД-в, 1846, II, 122).

¹⁷ АС, ДС, 1846/116; АС, МИД-в, 1846, II, 122.

¹⁸ АС, МУД-п, 1846, II, 6.

(Срез Подунавски 5, Јасенички 7).¹⁹ Скупштини су присуствовала по два свештеника из сваког округа и председници окружних судова и окружни начелници: 39 у Крагујевцу и 29 у Зајечару. Срески начелници нису позвани на скупштину.

Митрополија београдска је циркуларним писмом 15. априла 1846. године на скупштину у Крагујевац позвала протојереје и игумане манастира, а епископима у Шапцу, Ужицу и Зајечару наложила је да из својих епархија, такође, изаберу за скупштину окружне протојереје и „неке настојатеље“. Епископу Тимочком је посебно јављено да депутирце из своје епархије упути у Зајечар. Како је наредба црквене власти била у колизији са одлуком Савета о сазивању Скупштине у којој је изричито наведено да скупштину треба да присуствују по два свештена лица из сваког округа, то је Министарство просвете у допису Митрополији и епархијским намесништвима препоручило да се из сваког округа на скупштину позову по два свештена лица.²⁰ Скупштини у Крагујевцу присуствовали су митрополит и ужички епископ, „шабачком [епископу] пак само се јавља да ће Његово Високопреосвештенство г. митрополит у Крагујевац на Скупштину ићи и да ће после отуд враћајући се Чумићку цркву освештати.“²¹ Скупштини у Зајечару присуствовао је епископ Тимочки са свештеницима своје епархије.

¹⁹ АС, МУД-п, 1846, II, 6. „Избори“ депутираца различито је спровођено по у окрузима. Начелство Округа рудничког је 17. априла допис Министарства о избору депутираца проследило среским начелницима. Начелник Гургусовачког округа Гаврило Гаја Јермић је 18. априла обавестио Министарство о сазивању окружне скупштине. Из извештаја помоћника начелника Шабачког округа Јована Миловановића видимо да су 23. априла изабрани депутати за скупштину у Крагујевцу. Окружни начелник из Крушевца 22. априла извештава да ће са „најодабранији кметова 13 свега и два свештеничка лица у гореозначени дан на опредељено место приспети.“ Ужички окружни начелник 23. априла пише да је „сакупило начелништво ово из свег окружија отлични и частни 16 кметова који ће рано одваде ујутро“ кренути. Једино је сачуван списак депутата из Јагодинског округ, који је 25. априла послао помоћник начелника Јован Миленковић. Из Јагодине и Среза темнићког за скупштину су изабрани: Ранко Матејић, окружни начелник, Здравко Миленковић, члан суда, Стојиљко Миленковић, кмет, Радован Милосављевић, кмет из Рибара, Милош Павловић кмет из Јовца, Тодосије Павловић кмет из Крчина, Васа Ђурђевић, кмет из Бачине, Павле Недељковић, кмет из Рашевице, Лука Пауновић, кмет из Бошњана, и Милован Сремац, кмет из Беле Воде. Из Среза левачког изабрани су Сава Јовановић, кмет из Деоница, Мијат Ђулаковић, кмет из Велике Дренове, Мијаило Митровић, кмет из Медвеђе, Јован Крунић, кмет из Прњавора љубостињског, Ђорђе Павловић, кмет из Ратковића, Прока Ђорђевић, кмет из Рековца и Марко Лазић из Дубнице (АС, МУД-п, 1846, II, 6).

²⁰ АС, Митрополија београдска, деловодни протокол 1846, 319, 322.

²¹ АС, Митрополија београдска, деловодни протокол 1846, 323.

Пошто је скупштина припремана у брзини, Министарство унутрашњих дела је у допису Начелству округа Крагујевачког 17. априла 1846. године препоручило да оно „таково расположеније учини како ће се депутирци удобно тамо у вароши сместити“.²²

Кнез Александар и свита у којој су били Аврам Петронијевић, кнежев представник и министар иностраних дела, чланови Савета Милосав Здравковић Ресавац и Стеван Петровић Книћанин, ћатип Халил Хамди ефендија, министар унутрашњих дела Гарашанин, дворски лекар Отон, експедитор Министарства иностраних дела Димитрије Динул Димитријевић и ађутанти, кренули су из Београда 22. априла 1846. године. Преноћили су у Сопоту и Тополи, у Крагујевац су приспели 25. априла.²³

Народна скупштина у Крагујевцу одржана је у недељу 26. априла 1846. године где су и раније одржаване скупштине – „у авлији код цркве“. Кнез се неформално састао са посланицима одмах после доласка у Крагујевац. На дан скупштинског заседања, кнежева свита, народни посланици и житељи Крагујевца присуствовали су литургији коју је служио митрополит Петар. Потом су на импровизовану бину ступили кнез Александар и митрополит Петар. Кнез је пригодним говором поздравио посланике. Потом је секретар Кнежеве канцеларије Тимотије Кнежевић прочитао беседу у којој је изложен циљ кнежевог путовања. У њој се апеловало на очување мира и поретка у земљи за време кнежевог одсуства. После тога, сличном поруком, Народној скупштини се обратио митрополит Петар. Скупштина се завршила освећењем воде и молитвом за кнежев срећан пут поврата куотацбину.²⁴

²² Начелство округа крагујевачког је 21. априла 1846. године известило да је учинила „расположеније како ће депутирци за скупштину опредељени на квартире удобно смештени бити и наложило овдашњим меанцијама да у приправности зоби и сена имају“ (АС, МУД-п, 1846, II, 6).

²³ *Дипломашко прегдшавништво Србије у Цариграду 1830-1858*, том I, приредили Мирослав Перишић, Александар Марковић, Светозар Рајак, Београд 2015, 448-449; СН, бр. 31, 19. април 1846.

²⁴ [...] „ У суботу, како су се из 13 окружја позвани депутирци скупили, одма су дошли Његовој Светлости на поклоненије. А данас после литургије на којој је јуче овамо приспевши Госп. Митрополит с већим числом свештеника чинодејствовао, и којој је Његова Светлост са својом свитом, са депутирцима и житељима овдашњим присуствовала, отворио је Светли Књаз скупштину у авлији код цркве, гди је г. Митрополит с целим клиром у црквеном одејенију обучен изашао и на једно узвишено место поред Светлога Књаза стао. Књаз је најпре сав скупљени народ поздравио и објавио му узрок и целу овога сабора, препоручивши му, да внимателно саслуша слово, које ће му се од стране Његове прочитати. Затим је први секретар Књажески и Попечитељства

После тога Народна скупштина је завршила рад.

Други део Народне скупштине одржан је у Зајечару 30. априла 1846. године. У њеном раду учествовали су посланици, чиновници и свештеници четири округа источне Србије. Наиме, кнез Александар је после три дана дугог путовања од Крагујевца, у Зајечар стигао 29. априла 1846. године. У тој вароши га је дочекао епископ тимочки Доситеј Новаковић. На дан Скупштине, најпре је служена литургија, после које се епископ присутнима обратио пригодном беседом. После тога, отворена је Народна скупштина у црквеној порти. Присутним посланицима и знатижељном народу обратио се кнез Александар, а потом је прочитана кнежева беседа, после чега је Народна скупштина распуштена.²⁵

Опасност од упада обреновићеваца у време одсуства кнеза Александра из земље, настојање да се полазак на поклоњење султану представи као важно политичко достигнуће уставобранитељске владе, те поделе међу уставобранитељима су околности које су утицале да се влада Кнежевине одлучи да сазове Народну скупштину 1846. године. Иако је изгледало да су се обреновићевци после Катанске буне примирили, њихова роварења против уставобранитељског режима у Србији, нису, престајала. Полицијски чиновници и доушници извештавали су

Иностраних дела канцеларије г. Тимотеј Кнежевић прочитао слово, у ком је изложена била цел његова путовања књажескога, и којим је свима препоручен мир, послушаније и повинованије према надлежним властима По окончању пак овога слова, и г. Митрополит је исто свима препоручио од стране свете цркве једним словом, торжеству овом сходним, којим су сви слушатељи тронути били. За овим је следовало освештеније воде на истом месту и молитва за срећно путовање и повратак Књажески. Овим се торжество скупштине закључило" (СН, бр. 31, 19. април 1846).

²⁵ Кнез Александар са пратњом приспео је у Зајечар у поподневним сатима 29. априла 1846. године. „Овде су је дочекали депутирци Округија Алексиначког, Гургусовачког и Крајинског [у Српским новинама није наведено да су скупштини присуствовали посланици Црноречког округа-прим. Р. П.], поред многочисленог народа Округија Црноречког. Звона су лупала и прангије пуцале непрестано, а г. Епископ Тимочки Г. Доситеј Новаковић са свештенством у црквеном одејанију примио је Његову Светлост пред црквом, у коју се Његова Светлост најпре свратила и крст целовала. (...) Данас 18-ог [по старом календару-прим. Р. П.] служио је Г. Епископ божанствену литургију, којој је присуствовала Његова Светлост са свитом својом и са свима депутирцима и при којој су чињена молебствија за срећно путовање и повратак, и на концу изговорио је Г. Епископ једно торжествено сходно слово. После божанствене литургије отворена је у авлији црквеној скупштина, гди је као у Крагујевцу скупљеном народу објавила Његова Светлост своју намеру и цел овог путовања, који је с најживљом радосћу примљено. (...) Са опроштајем закључена је скупштина, после које отишли су на ручак, на који је Његова Светлост звала г. Епископа са неколико јоште свештени лица и г. чиновнике на скупштину дошавше. (...) (СН, бр. 32, 22. април 1846).

министра унутрашњих дела Илију Гарашанина о активностима обреновићеваца у првим месецима 1846. године.²⁶ У априлу је откривена тзв. Мирчина завера, названа по јагодинском трговцу Мирчи Стојановићу, у коју су се удружили обреновићевци и учесници Нишке буне из 1841. године. Планирано је да се, уз кнез Милошеву финансијску помоћ, покрене буна у Нишкој и Лесковачкој нахији, и одатле буна пренесе у Кнежевину ради обарања уставобранитељског режима. Пошто је план завереника откривен, предводник Мирча Стојановић изведен је пред суд.²⁷ Ушло се у траг о наводној намери обреновићеваца да у истом месецу отрују кнеза Александра.²⁸ Имајућу то у виду, Народној скупштини требало је препоручити „како ће народ... држати се и владати“, како је стајало у допису Савета приликом сазивања скупштине.²⁹

Аврам Петронијевић који је иницирао кнежеву посету султану, па и сазивање Народне скупштине, као представник туркофилске политичке струје у Кнежевини, желео је да се тиме учврсти углед уставобранитељског режима, па и његов лични углед у очима султана и Порте и да се народним посланицима представи достигнућа спољне политике. Одлука о поклоњењу кнеза Александра султану Абдул Мециду I била је тријумф Петронијевићеве дотадашње политике. У време посете султану у Казанлуку, он је заједно са кнезом Александром представљен султану, штавише, преводио је њихов разговор, да би му се султан на крају аудијенције лично обратио и куртоазно га упитао за здравље.³⁰ У поделама у врху уставобранитељског режима, између Вучића и дворске камариле, Петронијевић се до кнежеве посете султану држао по страни.

Важан разлог због којих је сазвана Народна скупштина 1846. године су унутрашњи политички односи. Наиме, 1845. године постао је видљив сукоб између властољубивог војводе и члана Савета Томе Вучића Перишића и дворске камариле чији је најистакнутији представник постао члан Савета Стеван Петровић Книћанин. Вучић је крајем

²⁶ АС, ИГ, 201, 202, 205, 207, 218, 219.

²⁷ В. Стојанчевић, *Једна обреновићевска завера против уставобранитељског режима 1846. Мирчина и Мирчићева буна*, ИЧ XIV-XV, (1965), 111-113; Д. Страњаковић, *Мирчина завера*, необјављен рукопис, АСАНУ, 14343.

²⁸ Д. Страњаковић, *Влада уставобранитеља*, 94-95.

²⁹ АС, ДС, 1846/116.

³⁰ Р. Ј. Поповић, *Аврам Петронијевић 1791-1852*, Београд 2012, 194-195.

1845. и у првим месецима 1846. године покренуо кампању против законописца Јована Хаџића, који је подржавао владу кнеза Александра. Вучић је јавно критиковао Хаџића због одредбе унете у Грађански законик којом су женска деца искључена из права наслеђивања, али и других одредби у закону за које је сматрао да су „туђинштина“. Хаџић се 1. јануара 1846. године писмом директно обратио Вучићу, одбацујући оптужбе. Међутим, Вучић је тај Хаџићев поступак сматрао за увреду. Тужбу против Хаџића поднео је Савету од којег је тражио задовољење, у супротном, понудио је оставку на своја звања. Савет је на седници 8. априла 1846. године опортуно стао на Вучићеву страну, одлуком да се Хаџић отпусти из службе.³¹ И док су се влада и кнез повлачили пред Вучићем, дворска камарила је настојала да ојача позицију кнеза Александра. Извештач „Српских народних новина“ које су под уредништвом Теодора Павловића излазиле у Пешти, поводом сазивања Народне скупштине у Крагујевцу и Зајечару, истиче да би један од захтева који би се могао разматрати на Скупштини, а потом био изнет пред султана, је прибављање наследног кнежевског достојанства за кнеза Александра и његову породицу.³² Међутим, није познато да ли је на Народној скупштини о томе било говора, нити да ли се за време кнежеве посете султану говорило са османским званичницима. Питање наследног кнежевског достојанства покренуо је Книћанин у августу 1847. године, али је због избијања револуције у Аустријској монархији, привремено заустављено наредне године.³³

Кнез Александар је уочи поласка на пут указом од 21. априла 1846. године поставио кабинетског саветника и војводу Тому Вучића Перишића за заступника кнежевске власти, да „са попечитељствима надлежни струка у согласију са Совјетом по постојећим законима у уредбама дела народна отправља“.³⁴ Вучић је својим изванредним титулама (кабинетски саветник и војвода), снажним политичким утицајем

³¹ Р. Ј. Поповић, *Тома Вучић Перишић*, 184-186.

³² „Србљи би све намењене можда султанове милости у једну сливене, највећу у том видили, кад би наследствено Књажества и Господарства у племену првог господара свога коме таково и по наравном пристоји утемељену видили. Мисли се дакле да ће предмет скупштине и ова народна султану молба бити“ (Српске народне новине, бр. 32, 25. април 1846).

³³ Петар В. Крестић, *Пречани и Шумагинци. Теодор Павловић и „Српске народне новине“ о Кнежевини Србији (1838-1848)*, Београд-Нови Сад 1996, 48-50; Р. Ј. Поповић, *Аврам Петронијевић*, 189-191.

³⁴ Р. Ј. Поповић, *Тома Вучић Перишић*, 187; АС, МУД-п, 1846, II, 122.

на своје следбенике, те извесним отклоном према кнезу Александру и дворској камарили, по политичком значају и утицају у Кнежевини био одмах иза владара. Његовим именовањем за кнежевог заступника за време кнежевог одсуства из земље потврђено је, у ствари, фактичко стање у политичким односима у Кнежевини 1846. године.

Ако је Аврам Петронијевић имао главну реч у припреми путовања кнеза Александра у посету султану и с тим у вези сазивање Народне скупштине, Вучић је, као кнежев заступник, иницирао и организовао величанствени дочек кнеза Александра у Београду. Савет је на Вучићев предлог 16/28. маја 1846. одредио два своја члана - Матију Ненадовића и Стефана Стојановића Ћосу - да као изасланици владе дочекају кнеза на граници Кнежевине. Вучић је потом на седници Савета 3. јуна 1846. предложио „да се одма наредба учини да једна депутација из они окружија из који кметови нису имали прилику сад пред књаза кад је на границу отечества у повратку свом, изаћи, благовремено овамо у Београд дође да од стране народа овде књаза дочека“.³⁵ Ефемерни спекаткл дочека кнеза Александра у Београду 14. јуна 1846. године детаљно је описан у „Српским новинама“. Учествовали су сви друштвени слојеви београдске вароши и Кнежевине: војска, чиновници, свештеници, депутирци, ученици, варошани, чак и представници османске власти. Пуцање топова, импровизована тријумфална капија, служба у Саборној цркви, гозба у Топчидеру, хвалоспеви, обележили су ту целодневну манифестацију. За разумевање тадашњих политичких односа у Кнежевини илустративан је следећи опис у „Српским новинама“. „По свршетку богослуженија (...) Његова Светлост дошав из цркве, примила је поздраве и честитања од Његовога Превасходства г. Војводе [Т. В. Перишића-прим. Р. П.], г. Председатеља Совјета и совјетника, г[осподе] попечитеља, којом је приликом Светли књаз донешену собом од Султана на дар златну бурмутицу, драгим камењем богато искићену предао г. Војводи.“³⁶

***

³⁵ Наиме, одлуком Савета на свечаност у Београд требало је да дођу 72 „депутирца“ из Шабачког, Ваљевског, Ужичког, Чачанског, Рудничког, Крагујевачког, Јагодинског, Ћупријског, Крушевачког, Алексиначког и Гургусовачког округа, окружни начелници или њихови помоћници, по један чиновник суда и по једно свештено лице (АС, МУД-п, 1846 II, 6).

³⁶ СН, бр. 45, 7. јун 1846.

Народна скупштина 1846. године сазвана је по устаљеној процедури, односно према одлуци Савета, док је избор посланика надгледало Министарство унутрашњих дела, по правилима коју су први пут примењена приликом сазива скупштине у јулу 1843. године. Ток Народне скупштине 1846. није се разликовао од претходних скупштинских заседања. Наиме, на дан отварања скупштине, била је служба у цркви, а потом је скупштина отворана кнежевим непосредним поздравним обраћањем, па званичном кнежевом адресом. Потом је скупштина распуштана. Иако народни посланици ниси подносили „прошенија“, Народна скупштина из 1846. године је по свом карактеру слична народним скупштинама из 1843. године. Стога, Народну скупштину одржану у Крагујевцу 26. априла и Зајечару 30. априла 1846. године треба сматрати регуларном Народном скупштином Кнежевине Србије.

СПИСАК ИЗВОРА И ЛИТЕРАТУРЕ:

Необјављени извори

Архив Србије

Министарство унутрашњих дела

Министарство иностраних дела, В одељење

Државни савет

Митрополија београдска

Фонд Илије Гарашанина

Објављени извори

Дипломатско представништво Србије у Цариграду 1830-1858, том I, приредили Мирослав Перишић, Александар Марковић, Светозар Рајак, Београд 2015

Зборник закона и уредаба у Књажевству Србији у досадањим зборницима нештампаних а издајих од 2. фебруара 1835. до 23. октобра 1875. године, Београд 1877

Прејиска Илије Гарашанина 1839-1849, приредио Гргур Јакшић, Београд 1950

Речник географјско-статистички Србије, саставио Јован Гавриловић, Београд 1994.²

Српске новине, 1843; 1846.

Српске народне новине

ЛИТЕРАТУРА

Бановић Мирослав, Топаловић Бојана, *Народне скупштине у Крагујевцу у 19. веку*, Крагујевац 2014.

Вучковић Војислав, *Српска криза у Источном питању 1842-1843*, Београд 1957.

Јовановић Слободан, *Уставобранитељи и њихова влада 1838-1858*, Београд, 1923.

Крестић Петар В., *Пречани и Шумагинци. Теодор Павловић и „Српске народне новине“ о Кнежевини Србији (1838-1848)*, Београд-Нови Сад 1996.

Љушић Радош, *Историја српске државности II Србија и Црна Гора, нововековне српске државе*, Нови Сад 2001.

- Љушић Радош, *Кнежевина Србија 1830-1839*, Београд 1986.
- Љушић Радош, *Народне скупшћине у Србији за време Првог намесништва 1839-1840. године*, Зборник МС за историју 22 (1980), 17-47
- Мајданац Боро, *Народне скупшћине Србије*, Београд 2001.
- Милићевић Јован, *Народне скупшћине у Србији 1839-1842. године у: Друштвене појаве у Србији у 19. веку*, приредио Р. Љушић, Београд 2002, 92-147.
- Попов Нил, *Русија и Србија од Кочине крајине до Светоандрејске скупшћине 3*, Београд, 1870.
- Поповић Радомир Ј. *Аврам Петронијевић 1791-1852*, Београд 2012.
- Поповић Радомир Ј. *Сейшембарска скупшћина*, Српске студије 9 (2018), 102-124.
- Поповић Радомир Ј. *Тома Вучић Перишић*, Београд 2003.
- Стојанчевић Владимир, *Једна обреновићевска завера против уставобранишћелског режима 1846. Мирчина и Мирчићева буна*, ИЧ XIV-XV, (1965), 111-113.
- Страњаковић Драгослав, *Влада уставобранишћелја 1842-1853, унутрашња и спољашња политица*, Београд 1932.

NATIONAL ASSEMBLY IN 1846.

by

RADOMIR J. POPOVIĆ, PhD.

Senior Research Associate
Historical Institute
Belgrade

SUMMARY: Reviews of the National Assemblies of Serbia held in the 19th century and historiographical literature rarely mention the National Assembly held in Kragujevac on April 26 and Zajecar on April 30, 1846. That assembly was convened to explain the goal of prince Aleksandar Karađorđević's visit to sultan Abdul-Medzid I, who was staying in the Bulgarian parts of the Empire in May 1846. Representatives from thirteen districts of the Principality, a total of 173 representatives, excluding officials and priests, were invited to Kragujevac, while 59 deputies from four districts of eastern Serbia were invited to the Assembly in Zajecar. Although the representatives of this assembly were divided, the paper points out that the Assembly from 1846 was, after all, held according to the legal procedure. The decision to hold the assembly was made by the Council and prince Alexander on the proposal of Avram Petronijevic, the prince's representative and the Minister of Foreign Affairs, and the «election» of representatives was conducted by the Ministry of the Interior Affairs. The prince's address was read at the Assembly and the gathered representatives were recommended to preserve peace and order in the country. The paper points out the reasons for convention of the Assembly: the danger of the invasion of Obrenović family during the absence of prince Alexander, the effort to present the visit to the Sultan as an important political achievement of the constitutional government, and to overcome divisions between ombudsmen. It was concluded at the end of the paper that the National Assembly of 1846 should be considered a regular National Assembly, which is similar in character to the National Assemblies of 1843.